

**Hrvoje Stančić (ur.), *Trust and records
in an Open Digital Environment*,
Routledge, str. 286, ISBN: 9780367436995**

InterPARES je međunarodni projekt koji istražuje trajno skladištenje i očuvanje zapisa u digitalnim sustavima. Misija uključuje razvoj teorije i metodologije potrebne za očuvanje i arhivu te pristup digitalnim podacima i digitaliziranoj građi u svim oblicima i elektroničkim servisima. Ova je knjiga skup studija koje su izravni nastavak studija objavljenih u prethodnim knjigama i imaju za cilj nastaviti kritički pregled regulativa i teorijskih i praktičnih pristupa te dati prijedloge temeljene na znanstvenim principima i principima najbolje prakse. Knjiga je podijeljena u 3 dijela: država, građani i dokumentacija odnosno forma dokumentacije, obrasci, izvješća, izvodi, zahtjevi, digitalno, analogno itd. U prvom dijelu naziva *Država* predstavlja se perspektiva države po pitanjima informacijskih servisa i podataka, njihovom pristupu i otvorenosti te sigurnosti i povjerenju. U drugom dijelu, *Građani*, perspektiva se mijenja i daje se pogled iz perspektive građana te pitanja privatnosti, kvalitete i interpretacije podataka, kao i povjerenja u *online* sustave, dok se u trećem dijelu stajalište prebacuje na dokumentarnu formu. Radovi su prikazani sekvencijalno i

logički se nadovezuju u zajedničkim ciljevima. Unapređenje učinkovitosti javnih službi, stvaranje i poboljšavanje zakonodavnog okvira te pravilnika i regulativa, implementacija osnovnih pravila i principa upravljanja informacijama, poboljšanje sustava upravljanja zapisima, razmjena te nacionalni i internacionalni pristup podacima različitih e-servisa, pitanja povjerenja u zapise i državne institucije, transparentnost poslovanja i objave dokumenata, povjerenje u rad u oblaku, percepcija podataka kreiranih digitalno, meta podaci i razni drugi pojmovi oko kojih se postavljaju brojna pitanja tema su odgovora koji daju smjernice i preporuke principom najbolje prakse. Autori na kraju knjige objavljuju i priloge u kojima daju formulare, upitnike, protokole i preporuke te kontrolne liste koraka koje su koristili prilikom studija i istraživanja. Knjiga donosi vrlo vrijedne rezultate dugogodišnjih istraživanja i preporučuje se svima uključenima u procese digitalizacije, e-servisa, organizacije pristupa zapisima, menadžmenta i upravljanja zapisima i dokumentima, očuvanjem arhivske građe, migracijom u radu u oblaku i slično.

The role of records managers and archivists in open government (Shepherd, Engvall i Flinn, 2020)

Autori su koristeći iskustva iz prakse tijekom četiri godine kroz intervjue s profesionalcima iz područja menadžmenta dokumenata i zapisa, arhivistike, upravljanja informacijama, digitalnih servisa, informacijske sigurnosti, IT te višega rukovodećeg kadra u Engleskoj nacionalnoj zdravstvenoj usluzi i lokalnim bolnicama, lokalnoj upravi i visokom obrazovanju odnosno sveučilištima, napravili studiju u kojoj iznose konkretne prednosti i nedostatke te korake i prepreke na koje su naišli prilikom uvođenja sustava otvorenog pristupa podacima prema javnosti. Uz spoznaje dobivene analizama, studije iznose i mišljenja spomenutih stručnjaka o mogućim problemima i preprekama koje će druge slične institucije imati prilikom planiranja i ostvarivanja otvorenog sustava pristupa informacijama.

Policies and standards for record-keeping and digital preservation (Guercio, Mata Caravaca i Varlamova, 2020)

Jedan su od ključnih preduvjeta za otvoreni sustav pristupa informacijama točno i strogo definirane politike i standardi za čuvanje podataka i digitalno očuvanje. Prilikom izrada ovih politika i standarda institucije i organizacije moraju uzimati u obzir brojne postojeće standarde, kao i primjere najbolje prakse. Autorice su napravile studiju u Španjolskoj, Rusiji i Italiji te

obradile podatke i objavile rad u kojem prikazuju naputke Europske unije o primjeni tehnologija i usluga u oblaku, ali i potrebu za dodatnim i strožim regulacijama istih usluga. Svaka država ima drugačije uspostavljene institucije koje se bave upravljanjem podacima te svaka ima svoje probleme izražene u ekonomskim, unutarinstitucijskim komunikacijama te pristupom podacima. Dodatno se naglašava visoka cijena koja se odražava gubitkom kvalitete informacija i svime ostalim što se gubi kad se predaju podaci s vlastite infrastrukture na infrastrukturu i uslugu u oblaku. Autorice ističu nedovoljno izraženu pozornost vlasti, institucija i organizacija prilikom potpisivanja ugovora s davateljem usluge u oblaku te izražavaju zabrinutost u rizicima pristupa poslovanju u oblaku bez adekvatnih komponenti politika i standarda, regulativa i zakona.

The impact of a legal framework for cloud computing on electronic recordkeeping and digital preservation (Allegrezza, 2020)

U nedostatku krovnog zakona svaka država iznosi svoje zakone i propise unutar zakonodavnog okvira. Ovo za uzvrat ima značajan utjecaj na rad u oblaku, pogotovo u segmentima podataka, čuvanja podataka i digitalnog očuvanja. Stefano Allegrezza izradio je studiju u kojoj je pokušao primijeniti kontrolnu listu *ITrust* naziva *Checklist for Cloud Service Contracts* na nacionalnoj razini u Italiji i kroz 4

studije slučaja, koje uključuju distinktivno različite usluge u kojima su institucije potpisale ugovore s pružateljem usluge u oblaku, došao do saznanja kako se u svima ponavljaju kritična pitanja. Iako su u Italiji definirani zakoni koji djelomično reguliraju rad u oblaku te prava, obveze i ostale aspekte, uključujući dio sigurnosnih, potrebna je krovna regulativa kroz ISO standarde i napatke prema kojima bi se definirali jednaki homogeni nacionalni zakoni.

Information governance – Nature and maturity practices in EU public administrations (Makhlouf Shabou, Anderfuhren i Lomas, 2020)

Jedan od koraka pri implementaciji otvorenog sustava pristupa informacijama jest upravljanje informacijama. Uz ovaj termin vežu se pojmovi kao što je etika, sigurnost procesa i sigurnost informacija, osobni podaci, GDPR i slični. Autori studije istražili su praksu upravljanja informacijama u javnom sektoru Francuske, Ujedinjenoga Kraljevstva i Ženeve (kantona i grada). Ciljevi su istraživanja zaključci izvedeni iz rezultata istraživanja koji trebaju pomoći u definiranju okvira upravljanja informacijama u javnom i privatnom sektoru. Tvrdi se kako je važno uspostaviti sustav upravljanja informacijama na svim razinama struktura u institucijama, od najviše do najniže razine, i prevladati uobičajene prepreke kao što je otpor djelatnika koji najčešće u početku smatraju kako je to samo jedan od

procesa njihove kontrole. Sustav upravljanja informacijama višedimenzionalan je i ključan u svim fazama produkcije, korištenja i arhive informacija, podataka i zapisa.

Governmental e-services (Casellas i Stančić, 2020)

Državni, regionalni ili gradski odnosno svi zajedno kao javni e-servisi sučelje su kojim javnost pristupa informacijama i podacima javnih službi. Upravljanje informacijama s upravljanjem dokumenata i zapisa temelj su svih pravilnika i napatuka u izgradnji otvorenog sustava pristupa informacijama. Autori Casellas i Stančić odradili su istraživanje u osam europskih država kroz dostupne e-usluge uključujući G2C (engl. *government to citizen*), G2B (engl. *government to business*) i G2G (engl. *government to government*). Objavljuju analizu rezultata, ali istraživanje nastavljaju detaljnije u e-servisima Gerona, Španjolska, gdje je zakonodavni okvir već definirao ključne aspekte. Nalazi i zaključci istraživanja donose vrijedne informacije svima koji tek počinju ili su već uključeni u ove procese.

Inter-organizational collaboration on e-government (Samuelsson i Stančić, 2020)

Povezivanje e-servisa unutar države direktno je ovisno o stupnju integracije, ali i suradnji između institucija. Međudržavno povezivanje e-servisa sve podiže na sljedeću razinu. Unutardržavna prijava na e-servise i im-

plementacija različitih oblika SSO-a (engl. *Single Sign On*) putem različitih sustava enkripcije, verifikacije i autentifikacija građana omogućuje jednostavan pristup. Postavljaju se pitanja oko primjene SSO-a između država. Izrada definicije regulatornog okvira te izrada smjernica i plana budućih aktivnosti pri ujedinjenju regulacijskih i zakonodavnih okvira je započela, ali je potrebna upravo spomenuta suradnja svih država. Unutardržavna institucionalna suradnja pri akviziciji IT sustava te sustava za digitalizaciju, informacijskih servisa, sustava za arhivu, sustava za menadžment zapisa, IT opreme i podrške i ostaloga izrazito je poželjna, čak do obvezne mjere. Ista se može primijeniti za cijelo područje EU-a po pitanjima globalnog sustava otvorenog pristupa. Autori Samuelsson i Stančić proveli su seriju istraživanja u svim državama EU-a po ovim pitanjima te u radu iznose svoje rezultate i preporuke.

Economic models for cloud storage (McLeod i Stančić, 2020)

Serverska infrastruktura, diskovni sustavi, podsustavi i potrebe rasta, električne instalacije i napajanja, mrežna aktivna i pasivna oprema, hlađenje, sustavi za sigurnosnu kopiju podataka, operativni sustavi, aplikativna rješenja, licence, održavanje, protupožarna zaštita, plaće IT djelatnika i još stotine crtica pronalaze put na ovu listu koja prikazuje mjesta troška jednoga podatkovnog centra (*data-*

centre). Ekonomski pokazatelji upućuju na prebacivanje s *on-premise* na *off-premise* način rada, odnosno rad u oblaku. McLoud i Stančić u ovom radu kroz dva istraživanja daju vrlo vrijedne rezultate i svoje stručno mišljenje o tome o čemu je potrebno voditi računa prilikom izračuna troškova diskovnog prostora te o pitanjima povjerenja u informacijske i informatičke sustave u oblaku.

Open data and privacy (Lowry i Sexton, 2020)

Open government data može se podijeliti na isključivo državne podatke i podatke koje država ima o svojim građanima. Potonji bi mogli biti unutar sustava otvorenih podataka, pod uvjetom anonimizacije ili nekoga drugog načina deidentifikacije podatka odnosno nemogućnosti povezivanja podatka s osobom. Međutim, i u ovome se kriju razni problemi. Autori Lowry i Sexton istražili su aspekte *open data* inicijative u UK-u te vezu s GDPR-om. Autori koriste perspektivu „odozgo“ i „odozdo“ (engl. *privacy from above* i *privacy from below*) u pojašnjavanju razlike pristupa podacima s razina javnog i privatnog sektora odnosno profita ili komercijalne eksploatacije te građana. Autori postavljaju pitanje: „Može li se privatnom ili javnom sektoru vjerovati da će raditi u najboljem interesu građana?“

Public trust in online records – The case of the UK care.data programme (McLeod i Childs, 2020)

Tijekom 2013. godine Nacionalna zdravstvena institucija Ujedinjenog kraljevstva pokrenula je inicijativu naziva *care.data* na području Engleske koje je cilj bio objedinjavanje i povezivanje svih podataka u zdravstvu, od svih različitih davatelja zdravstvenih usluga koji bi rezultirali podizanjem razina sigurnosti i brige za pacijente. Inicijativa je završila neuspjehom 2016. godine, a autorice McLeod i Childs u ovom radu predstavljaju tijek studije s pitanjima i preprekama koja su se pojavila. Ova pitanja uključuju transparentnost, korištenje podataka i svrhu takvog korištenja, tko sve i s kojim ovlastima može pristupiti tim podacima i za što sve te kome bi ti podaci služili. Ukupno javno nepovjerenje u državnu instituciju i u inicijativu rezultiralo je gašenjem inicijative, a rad donosi vrijedan uvid svima koji se pronalaze u začecima ovakve ili slične inicijative.

User perceptions of born-digital authenticity (Bunn, 2020)

Raznu dokumentaciju i izvratke iz matičnih knjiga danas možete zatražiti na dva načina. Prvi način je osobno na šalteru matičnog ureda, gdje ćete za plaćenu pristojbu dobiti ovjeren, ručno potpisan i/ili digitalno ispisani obrazac s traženim podacima. Drugi je način nekom od usluga e-Građani, gdje ćete isti dokument dobiti u nekom od digitalnih oblika,

najčešće u PDF-u na adresu elektroničke pošte. U oba slučaja neće se dobiti kopija originalnog dokumenta, već njegova digitalna izvedenica iz digitalizirane građe. Autorica Bunn u ovom radu istražuje i izvještava upravo o razlici doživljaja i povjerenja građana u digitalne dokumente i zapise. Autorica provodi eksperiment kroz nekolicinu dubinskih intervjua s primjerima digitalnih dokumenata i utvrđuje ljudsku spoznaju i percepciju izvornosti te stvarnosti dokumenta u vremenu i okruženju.

Usability of electronic record management systems (Koyuncu Tunç i Külcü, 2020) Digitalizirana informacija, dokument ili zapis, neovisno o veličini ili kompleksnosti unutarnje organizacije tvrtke, uglavnom se sprema na nekoliko poslužitelja i izvrši raštrkana po mrežnim resursima unutar organizacije na takav način da samo pojedini djelatnici u određenoj organizacijskoj strukturi znaju gdje je pojedino mjesto za spremanje dokumenata. Sa sustavom zapisa uglavnom je situacija još gora ili nepostojeća. U takvim slučajevima DMS (engl. *Document Management System*) ili ERMS (engl. *Electronic Record Management System*) rješava/ju najveći dio spomenutih problema. Razlika između DMS-a i ERMS-a je u tome što se ERMS bavi svim zapisima i njihovom pretragom, uključujući mjesto stvaranja, identitet stvoritelja, poveznice između zapisa, tko je kada i za što pristupio, tko ima ovlasti pristupa

i sve ostalo vezano za sve zapise, dok se DMS bavi samo organizacijom dokumenata, zajedničkim radom na dokumentima, pretragom i slično. ERMS sustavi uglavnom su nepotrebno komplicirani za krajnjeg korisnika te su autori u ovom radu predstavili rezultate studije koju su proveli upravo u identifikaciji problema u svakodnevnom radu s ERMS.

Education of records managers and archivists (Varlamova, Fionova, Kukarina, Lanskoj i Latysheva, 2020)

Napretkom tehnologija, interneta, digitalizacije građe, dokumenata kreiranih u digitalnom dobu, rada u oblaku te razvojem svih servisa, uključujući i same informacijske znanosti, poslovi, profesionalnosti i razine znanja u različitim znanostima potrebne su za obavljanje novih, ali i „starih“ poslova. „Stari“ poslovi, npr. knjižničarstvo, u su stalnom procesu evolucije uslijed promjene vremena i svijeta. Autori ovog rada dali su pregled situacije obrazovanja i strukture znanja u Rusiji prije i poslije bolonjskog procesa. Vrlo su detaljno usporedili poslovne funkcije s razinama znanja i kurikulum, iznijeli svoje rezultate istraživanja i dali preporuke za nove edukacijske profile te vrijedne informacije za sve koji prolaze sličan proces, ali i za one koji su prošli i dobili nezadovoljavajuće rezultate.

Preservation of website records (Schenkolewski-Kroll i Tractinsky, 2020)

U ovom radu autori iznose rezultate trogodišnjeg istraživanja s tri studije metodologije i procedura za procjenu statusa i stanja građe te prijedloga retencije i arhive. Ovu studiju proveli su na mrežnoj stranici Ministarstva vanjskih poslova države Izrael, pri čemu su uzimali u obzir popularnost, posjećenost i razne druge parametre dobivene putem Google Analyticsa, uz unutarnje podatke o novim člancima, novom materijalu te novim dokumentima objavljenim na stranicama. Korištena je i izvedena matematička formula kojom bi automatizirali procjenu, ali je za tumačenje rezultata potrebna ljudska interakcija. U obzir su uzeti i metapodaci te načini spremanja i obrade podataka i zapisa u ERMS sustavu.

Metadata description schemas of cultural heritage institutions in the context of interoperability (Külcü, Çakmak I Eroğlu, 2020)

Dok se za dio zapisa i dokumenata koji su po postanku kreirani digitalno te za dio zapisa koji svojom digitalizacijom ulaze u razne DMS ili ERMS sustave, tipizacijom, sadržajem i dogovornom strukturom mogu ispuniti metadata podaci, za knjižnice, muzeje i drugu arhivsku građu potreban je fokus na primjere dobre prakse, dogovor standarda i integracija. Autori su proveli istraživanje na institucijama kulturne baštine u Turskoj i iznose

prijedloge poboljšanja te preporuke za postupanje prema dobivenim rezultatima studije. U radu su prikazani vrijedni podaci o pristupima stvaranju podataka u digitalnom obliku o muzejskoj i arhivskoj građi, čime se građanima omogućuje pristup i pretraga podataka te stvaranje virtualnih muzeja i galerija.

Preservation of digital print masters
(Ivanjko, 2020)

Slično kao prethodni rad o muzejskoj građi, ovaj istražuje praksu depozita arhiva i knjižnica te obveze i sankcije izdavača prema nacionalnim i europskim zakonima. Ivanjko je istraživački upitnik poslao na 46 kontakata u 39 zemalja EU-a prema kontaktnim podacima nacionalnih knjižnica svih EU zemalja članica. Prema povratnim upitnicima analizirani su dostupni dokumenti i u ovom radu predstavljeni rezultati komparativnih analiza i primjera najbolje prakse arhive materijala već stvorenog u digitalnom obliku.

Blockchain in digital preservation
(Stančić, 2020)

U slučajevima digitalnih dokumenata, neovisno jesu li digitalizirani ili digitalno kreirani, na kraju ne dolazi šećer, već digitalni potpis ili pečat. Certifikati koji potvrđuju digitalne potpise izdaju su na određeno vrijeme i od određenih institucija te time stvaraju problem s arhivom i dokumentima kojima je certifikat istekao. Hrvoje Stančić u ovom radu predstavlja odličnu metodu u očuvanju digitalnih dokumenata upotrebom *blockchain* tehnologije. Iako se *blockchain* tehnologija najčešće koristi uz pojam kriptovaluta, za čije rudarenje je potreban *proof of work* vrlo kompleksnih izračuna koji dugo traju, autor u radu prikazuje vrlo brzo i učinkovito korištenje ove tehnologije za potvrđivanje identifikacije, autentičnosti i valjanosti potpisa i dokumenata, integriteta zapisa, potvrde postojanja dokumenata i sličnih procesa.

Igor Filko